

հրամաններն անոր մարմինը Եւրոպայ փոխադրելու համար, ինչպէս նաև անոր հետ գտնուող անձանց նկատմամբ»։ Այս է իր վերջին ազդն առ Հատարն Լէօու։

— Հոս՝ դո՛ւն պիտի ստորագրես . . . կ'ըսէ, յետ գրել տալու Մոնթոլոն կոմսին։

Ապրիլ 28ին կը սկսի գանգատիլ թէ խղճուիլը կուգայ այդ սենեկին մէջ և անկողինը փոխադրել կու տայ աշխատութեան սենեակը։ Ահաւոր ճգնաժամ մը կը ցնցէ զինքը. դարձեալ կը սկսի սևորակ նիւթ մը փսխել, այս անգամ արինստիւսա՛ն։ Այս վայրկեանիս եղաւ որ Նաբոլէոն ստամոքսին այս տարօրինակ ցաւերէն նեղուած, աղաչից դիագնոսթիկն ընել մահաւանէն ետքը իր մարմնոյն վրայ և անոր հետեակը իր որդիին հաղորդել, զանիկայ գգուցնելու համար։

Առնոստ՝ Հատարն Լէօուի իմացուցած էր հիւանդին ծանր վիճակը։ Ս. Հեղինէի կառավարիչը՝ կղզւոյն բոլոր բժիշկները Նաբոլէոնի տրամադրութեան ներքև կը դնէ։ Շատ ուշ էր։

Ապրիլի երեսներորդ օրը, կայսրն որ նախորդ գիշերը գրել տուած էր տենդային զրգոտութեան մը ճիգով՝ Գաղղիոյ զինուորական կազմակերպութեան ծրագիր մը, այլ ևս տէրը չէ իր բանավարութեան։ Յանկարծ կէս գիշերուան դէմ՝ մարմինը կը պաղի, սիրտը զրեթէ կը դադրի բաղինէլէ։ Նա՛ կարծես կը խղճուի։ Վինեալի արքային, որ երկար խօսակցած էր նախորդ օրերուն մէջ Նաբոլէոնի հետ, կը սկսի հոգեվարքի աղօթքները։ Սակայն աղետալի վայրկեանը դարձեալ կը հեռանայ։ Կայսրը՝ դեռ հինգ օր ալ պիտի ապրի անզգայութեան և զառանցանքի մէջ։

Մայիս մէկին այլ ևս չի ճանչնար ո՛չ Առնոտը և ո՛չ Անտոնմարբին։ 2ին շնչառութիւնը կը դժուարանայ անընդհատ հոընջիւնէ մը. երակին զարկը 108 է։

Նոյն իրիկունը կանչել կու տայ Մարշանը և գրել կու տայ անոր հետեակը։

— Որդւոյս կը թողում Այաշիոյի իմ տունս և ինչ որ անոր կը վերաբերի. երկու տուն Սալինի շրջակայից մէջ պարս-

տէզով միասին։ Այաշիոյի մէջ գտնուող ամբողջ կալուածներս կրնան անոր տալ յիսուն հազար ֆրանքի հասոյթ մը։

Մարշան գրել կը կեղծէ... այս կալուածները երբէք գոյութիւն ունեցած չեն։

Մայիս 3ին Նաբոլէոն այլ ևս հագիւ կրնայ խօսիլ. մայիս 4ի գիշերը՝ զառանցանքի մէջ կ'անցնի մինչև հինգերորդ օրը։ Առաւօտեան ժամը երկուքին՝ կը լսուի անոր բերնէն այս բառերուն կցկտուր արտաբերութիւնը, «Քիսսուտ. քիսուտ . . .», անոր արտասանած վերջին երկու բառերը։ Միենոյն բոլակին՝ նա ջղաձգական ուստիւնով մը կը ցատկէ անկողնէն. վայրկեան մը իր ուժերը կը կրկնապատկուին, քարայրատակին վրայ կը տապալէ զՄոնթոլոն, որ կը ջնանք գսպել զինքը, և կը սղծէ անոր կողորդը գրեթէ խղճելու չափ . . . Արշամպոլ՝ իր ոսկերիչը հագիւ կրնայ ազատել զՄոնթոլոն անոր ահաւոր ձեռքերէն։ Նորէն զանիկայ անկողին կը դռնեն, ուր այլ ևս հանդարտ պիտի մնար։ Առաւօտեան ժամը հինգին՝ կրկին ու կրկին փսխելէն վերջ, Նաբոլէոն կը կորսնցնէ թուրը կու տալու կարողութիւնը։ Այգիւրը կը մնան սպակիլի պէս սառած, վարին կզակը ինկած, դնդերաց ձգողութիւնը կը դադրի, հոնջիւնը կը սկսի։

Ամբողջ օրը այսպէս կը մնայ նա անշարժ, ալ ձեռքը անկողնէն դուրս կախուած։

Իրիկունը ժամը վեցին քառորդ մնացած, Նաբոլէոնի մարմինը կը զոդողայ երկարատև սարսուռով, թեթև փրփուր մը շրթունքները կը ճերմկցնէ, կիսաբաց աչքերը կը մնան անշարժ։

ՆԱԲՈԼԷՈՆ այլ ևս կրելէն դադրած էր։

նրաւայից նախորտութիւնը՝ տերանց ամբարտաւանութիւնէն աւելի կատաղի կ'ըլլայ։ Բարի համբաւը՝ հարստութիւնէ վեր է։

Գլխաւոր սուսքնութեանց մը՝ հալոսնանայ սէլն է։

Մի խաբեր՝ որ՝ չխաբուիս։